

УДК 312.2

Мартинюк Ю. М., здобувач кафедри конституційного та міжнародного права НАВС

Деякі аспекти правового статусу біженців та осіб, які потребують додаткового захисту в Україні

Проаналізовано права та обов'язки особи, стосовно якої прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Також здійснено детальний аналіз нормативно-правових актів, що регулюють правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового захисту.

Ключові слова: особи, які потребують додаткового або тимчасового захисту, законодавство України, порядок набуття та припинення статусу біженця в Україні.

Проанализированы права и обязанности лица, в отношении которого принято решение об оформлении документов для решения вопроса о признании беженцем или лицом, нуждающимся в дополнительной защите. Также осуществлен подробный анализ нормативно-правовых актов, регулирующих правовой статус беженцев и лиц, нуждающихся в дополнительной защите.

Ключевые слова: лица, которые нуждаются в дополнительной или временной защите, законодательство Украины, порядок приобретения и прекращения статуса беженца в Украине.

Analysis of the rights and obligations of the person subject to the decision process documents for resolving the issue of recognition as refugee or person who needs extra protection. Also performed a detailed analysis of legal acts regulating the legal status of refugees and persons in need of extra protection.

Keywords: people who need additional or temporary protection legislation in Ukraine, order entry and termination of refugee status in Ukraine.

Актуальність теми. Україна взяла на себе міжнародні зобов'язання щодо захисту біженців, приєднавшись до Конвенції ООН про статус біженців. 22 серпня 2012 року Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням затвердив План заходів щодо інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, в українське суспільство на період до 2020 року (далі – План заходів).

Виклад основного матеріалу. Прийняття Плану заходів засвідчило прагнення Уряду України полегшити процес інтеграції біженців в українське суспільство, визнаючи потенціал, який вони мають для розвитку суспільства приймаючої країни.

Зокрема, План заходів передбачає організацію адаптивних курсів, курсів вивчення української мови й історії для біженців та осіб, які потребують додаткового захисту в Україні, і реалізацію проекту надання їм медичної, психологічної й соціальної допомоги, а також залучення органів влади до формування більш позитивного ставлення до біженців, створення робочих груп з питань місцевої інтеграції в різних областях країни та певні кроки щодо забезпечення визнаних біженців житлом тощо.

Питання, пов'язані з біженцями, також регулюються Конституцією України, Законом України від 8 липня 2011 року № 3671-VI «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (далі – Закон), іншими нормативно-правовими актами, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною

Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться у Законі, застосовуються правила міжнародного договору.

Низкою міжнародних правових документів устанавлюються й визначаються засади правового статусу біженців. До найважливіших із них належать Конвенція ООН про статус біженців від 28 липня 1951 року та Протокол щодо статусу біженців від 31 січня 1967 року, які стали частиною національного законодавства України після того, як Законом України від 10 січня 2002 року відбулося приєднання до цих міжнародних актів.

Правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового захисту регулюється наступними нормативно-правовими актами:

Закон України від 8 липня 2011 року № 3671-VI «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;

Закон України від 22 вересня 2011 року № 3773-VI «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства»;

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 1995 року № 1074 «Про Правила в'їзду іноземців та осіб без громадянства в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію»;

Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 року № 1110 «Про затвердження Типового положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні»;

Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2011 року № 567 «Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію»;

Конвенції ООН 1951 року про статус біженців;

Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2012 року № 197 «Про затвердження Положення про проїзний документ особи, якій надано додатковий захист»;

Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2012 року № 196 «Про затвердження Положення про посвідчення особи, яка потребує додаткового захисту»;

Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2012 року № 199 «Про затвердження Положення про посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист»;

Наказ Міністерства внутрішніх справ України 7 вересня 2011 року № 649 «Про затвердження Правил розгляду заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту»;

Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2013 року № 185 «Деякі питання виконання Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус».

Відповідно до абзацу п. 1 ст. 1 Закону, біженець це особа, яка:

не є громадянином України; внаслідок цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності; не може або не бажає користуватися захистом країни внаслідок таких побоювань; не має

громадянства (підданства) і перебуваючи за межами своєї країни не може або не бажає повернутися до неї внаслідок вказаних побоювань [1].

Для визначення статусу біженця проводиться відповідна процедура, яка здійснюється територіальними органами міграційної служби відповідно до Правил розгляду заяв та оформлення документів, необхідних для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, втрату і позбавлення статусу біженця та додаткового захисту і скасування рішення про визнання особи біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Відповідно до ст. 5 Закону особа, яка з наміром бути визнаною біженцем в Україні або особою, яка потребує додаткового захисту, перетнула державний кордон України в порядку, встановленому законодавством України, повинна протягом п'яти робочих днів звернутися до відповідного територіального органу міграційної служби із заявою про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту.

Оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, проводиться на підставі заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Така заява особисто подається іноземцем чи особою без громадянства або її законним представником до відповідного територіального органу міграційної служби за місцем тимчасового перебування заявника (ст.7 Закону).

Визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Орган міграційної служби, який прийняв до розгляду заяву іноземця чи особи без громадянства про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, видає заявникові довідку про звернення за захистом в Україні та реєструє заявника. Протягом п'ятнадцяти робочих днів з дня реєстрації заяви орган міграційної служби проводить співбесіду із заявником, розглядає відомості, наведені в заяві, та інші документи, вимагає додаткові відомості та приймає рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, або про відмову в оформленні документів для вирішення зазначеного питання (ч. 1 ст. 8 Закону).

За бажанням заявника участь у попередньому розгляді заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, бере адвокат. Призначення адвоката для надання правової допомоги заявникові здійснюється в установленому порядку (ч. 2 ст. 8 Закону).

Рішення про оформлення або відмову в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, приймається на підставі письмового висновку працівника, який веде справу, і оформлюється наказом керівника органу міграційної служби.

У разі прийняття рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, орган міграційної служби продовжує строк дії довідки про звернення за захистом в Україні (ч.ч. 3 - 5 ст. 8 Закону).

Права та обов'язки особи, стосовно якої прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту (ст. 13 Закону):

тимчасове працевлаштування, навчання, медичну допомогу в порядку, встановленому законодавством України;

проживання у родичів, у готелі, піднаймання житлового приміщення або користування житлом, наданим у пункті тимчасового розміщення біженців;

безоплатну правову допомогу в установленому порядку;

конфіденційне листування з УВКБ ООН та право на відвідання співробітниками УВКБ ООН;

інші права, передбачені Конституцією та законами України для іноземців та осіб без громадянства, які законно перебувають на території України.

Особа, яку визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, має рівні з громадянами України права на (ст. 15 Закону): пересування, вільний вибір місця проживання, вільне залишення території України, крім обмежень, встановлених законом; працю; провадження підприємницької діяльності, не забороненої законом; охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування; відпочинок; освіту; свободу світогляду і віросповідання; направлення індивідуальних чи колективних письмових звернень або особисте звернення до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб цих органів; володіння, користування і розпорядження своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб; звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; безоплатну правову допомогу в установленому порядку [1].

Особа, яку визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, має рівні з громадянами України права у шлюбних та сімейних відносинах та має право на одержання грошової допомоги, пенсії та інших видів соціального забезпечення в порядку, встановленому законодавством України, та користування житлом, наданим у місці проживання (ст. 15 Закону).

Статус біженця та додатковий захист втрачаються у разі, якщо особа (ст. 11 Закону): добровільно знову скористалася захистом країни громадянської належності (підданства);

набула громадянства України або добровільно набула громадянства, яке мала раніше, або набула громадянства іншої держави і користується її захистом;

добровільно повернулася до країни, яку вона залишила чи за межами якої перебувала внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань;

будучи особою без громадянства, може повернутися в країну свого попереднього постійного проживання, оскільки обставин, за яких її було визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, більше не існує;

отримала притулок чи дозвіл на постійне проживання в іншій країні;

не може відмовлятися від користування захистом країни своєї громадянської належності, оскільки обставин, на підставі яких особу було визнано біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, більше не існує [2].

Особи, що втратили статус біженця або статус особи, що потребує додатковий захист повинні залишити територію України в установленний строк, якщо вони не мають інших законних підстав для перебування в Україні.

Основною вадою в застосуванні порядку набуття та припинення статусу біженця в Україні є відсутність стабільної структури міграційних органів. На сьогодні виконанням міграційного законодавства займаються більш ніж десять центральних органів

виконавчої влади. Внаслідок цього залишається неврегульованою низка важливих практичних питань: реєстрація біженців, робота з шукачами статусу біженців, які прибули в Україну без документів, яким відмовлено у наданні статусу біженця через перебування до прибуття в Україну в третій безпечній країні. Також не врегульовано питання видворення тих осіб, які втратили або позбавлені статусу біженця і не мають інших правових підстав перебування на території України.

Висновок. Отже комплексне вирішення зазначених проблемних питань вимагає об'єднання і координації зусиль всіх зацікавлених органів виконавчої влади, які у теперішній час опікуються проблемами біженців. У дослідженні обґрунтовується положення про те, що найбільша ефективність у сфері регулювання державою міграційних процесів, у тому числі процесів прибуття біженців і визначення їхнього правового статусу, досягається у разі зосередження основного комплексу міграційних питань в одному центральному органі виконавчої влади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011 № 3671-VI [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://kodeksy.com.ua/pro_bizhentsiv_ta_osib_yaki_potrebuyut_dodatkovogo_abo_timchasovogo_zahistu/statja-htm
2. Кірнос Н.В. Методичні рекомендації на тему - «Права та обов'язки біжанців і осіб, які потребують додаткового захисту» смт. Нові Санжари.: Новосанжарське районне управління юстиції, 2013,- 18с
3. Ковалишин І.Г. Правовий статус біженців в Україні як вид правового статусу іноземців // Право України. - 2001.- №2.- С.38-42.
4. Конвенція ООН 1951 года о статусе беженцев и Протокол 1967 года о статусе беженцев // Действующее международное право. В 3-х томах / Сост.Ю.М.Колосов и Э.С.Кривчикова. Том 1.-М.: Изд-во Московского независимого института международного права, 1996.- С.283-302.
5. Костюченко О.А. Конституційне право України: Навч.-метод. посіб. для самостійного вивч. дисципліни / Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2001. — 115
6. Малиновська О.А. Управління зовнішніми міграціями в контексті європейської інтеграції України: Автореф. дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / Національна академія держ. управління при Президентові України. — К., 2005. — 32 с.
7. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри: Понятійний апарат, концептуальний підходи, теорія та практика. Енциклопедія / За ред. Римаренка Ю.- К.: Довіра, 1998.- 912с.

